

УДК 37.01

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-97-4-6-16>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ ІЗ ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ У КНР

В. М. Алфімов

ORCID 0000-0002-3817-452X

Д. О. Перепадя

ORCID 0000-0002-9133-7244

Стаття присвячена дослідженню особливостей підготовки китайських педагогів до роботи із обдарованими дітьми. Розглянуто специфіку підготовки педагогічних кадрів у Китаї; приділено увагу професійним характеристикам і компетенціям педагогів КНР, які працюють з обдарованими дітьми, заходам із підвищення кваліфікації та розвитку педагогічних навичок, а також вимогам до їх професійних якостей.

Освіта обдарованих дітей у Китаї не має окремого статусу у системі освіти КНР, а є частиною спеціальної освіти, тобто освіти дітей із особливими освітніми потребами. У статті визначено, що підготовкою спеціальних вчителів займається обмежена кількість університетів, тому брак спеціальних педагогів та фахівців є актуальною проблемою спеціальної освіти у Китаї. З'ясовано, що переважна більшість учителів, які навчають обдарованих дітей, – випускники середніх професійних навчальних закладів. Основним шляхом підготовки педагогів до роботи із обдарованими дітьми є заходи з підвищення кваліфікації, тематичні конференції та семінари.

Дослідження показало, що до професійних та особистісних якостей спеціальних педагогів висуваються відповідні вимоги, засновані на досвіді інших країн світу та класичних китайських трактатах. До роботи за спеціальними освітніми програмами залучаються учителі, які відповідають висунутим характеристикам і компетенціям, а також зосереджено увагу на їх професійних знаннях та вміннях. У спеціалізованих педагогічних навчальних закладах програми підготовки вчителів основну увагу приділяють педагогічним стратегіям та методам, розробленим згідно до особливостей викладання певного циклу дисциплін.

Ключові слова: обдарована дитина, освіта обдарованих дітей, спеціальна освіта у КНР, підготовка вчителів.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна Китайська народна республіка демонструє усьому світові надзвичайно швидкий темп розвитку усіх сфер життя суспільства. Китайський феномен привертає увагу світової наукової спільноти. Загальновідомо, що запорука успішної діяльності держави – людський ресурс, люди з видатними здібностями. Так, особливий інтерес у цьому напрямку викликає питання навчання обдарованих дітей у КНР, організації освітнього процесу та підготовки вчителів до роботи із обдарованими дітьми, що є однією із головних умов забезпечення якості навчання, підтримки та розвитку здібностей обдарованих учнів.

Підготовка вчителів до роботи із обдарованими учнями являє собою невід'ємну складову педагогічної підтримки, навчання та виховання обдарованих дітей. Зараз в Україні удосконалення системи освіти обдарованих є одним із головних питань, які має вирішити вітчизняна педагогіка. Саме тому вивчення досвіду інших країн світу, зокрема Китаю, та адаптування його до реалій нашої держави може значно допомогти у розвитку та створенні більш потужної та досконалої системи навчання та виховання обдарованих учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. До питання розвитку педагогічної освіти у КНР зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники, а саме D. Chan, Y. Pang, D. Richey, Zh. Zhou, H. Yang; Н.М. Котельнікова, Н.В. Пазюра, К.В. Шевченко; окремим питанням підготовки учителів до роботи із обдарованими дітьми було приділено увагу у роботах Л. С. Калашник, проте зазначена проблема потребує подальшого опрацювання.

Мета статті. Загальновідомо, що вчитель займає центральне місце у процесі навчання, виховання та розвитку виняткових здібностей школярів, саме тому проблема спеціальної підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми є важливою та необхідною. Саме тому дослідження досвіду інших країн, зокрема КНР, може бути корисним сучасній вітчизняній педагогіці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Протягом своєї багатовікової історії Китай широко практикує освіту для обдарованих, яка пройшла довгий шлях свого становлення. З політичних причин освіта для обдарованих дітей не здобула окремого статусу, а є галуззю спеціальної освіти, що являє собою вид навчання за особливими методиками. Таким чином, обдарованих дітей відносять до категорії осіб

зі спеціальними освітніми потребами. Отже, спеціальна освіта потребує підготовки спеціальних вчителів.

Вища загальна освіта учителів у Китаї орієнтована, головним чином, на підготовку вчителів середніх шкіл. У 1998 році було 229 вищих загальноосвітніх навчальних закладів в Китаї, в яких навчалося 690 000 осіб. До загальноосвітніх університетів, педагогічних інститутів та педагогічних училищ вступають випускники старших загальноосвітніх шкіл. Чотирирічні програми пропонуються для підготовки викладачів старших загальноосвітніх шкіл, трирічні програми або дворічні, в основному, для підготовки вчителів молодших класів середньої школи.

Педагогічні навчальні заклади КНР здійснюють підготовку фахівців за наступними спеціальностями: педагогіка, дошкільна освіта, спеціальна освіта, психологія, освітні технології, китайська мова і література, мови та літератури національних меншин, ідейно-політичне виховання, історія, іноземна мова (англійська, російська, японська), математика та прикладна математика, інформатика, фізика, хімія, біологія, географія, музика, образотворче мистецтво та фізкультура. Крім того, в загальних вищих навчальних закладах, що займаються підготовкою вчителів, пропонується навчання в аспірантурі (Pang, 2006).

Загальна середня педагогічна освіта орієнтована, головним чином, на підготовку вчителів початкових шкіл, дитячих садків та фахівців спеціальної освіти. У 1998 році в Китаї було 875 загальноосвітніх середніх коледжів, які працювали за програмами підготовки вчителів, що містили біля 920 000 учнів. Основне завдання загальної середньої педагогічної освіти полягає у підготовці вчителів початкової школи. Основним завданням середніх педагогічних коледжів дошкільної освіти є навчання вихователів дитячих садків. Основним завданням середніх педагогічних коледжів спеціальної освіти є підготовка спеціальних педагогів початкової школи.

Варто зазначити, що деякі з вчителів, які працюють з дітьми із особливими освітніми потребами, є випускниками середніх професійних навчальних закладів, орієнтованих на підготовку спеціальних педагогів; деякі є випускниками загальноосвітніх середніх професійних навчальних закладів або дворічних коледжів.

Таким чином, існує невелика кількість вчителів, які є випускниками університетів, інститутів або чотирирічних програм, адже на всій території КНР є тільки один інститут в м. Нанкін, провінція Цзянсу, який спеціалізується на підготовці спеціальних викладачів. Однак, є кілька спеціальних освітніх відділів, наприклад, у Пекінському педагогічному університеті та у Східно-педагогічному університеті, що спрямовують

свою діяльність на підготовку спеціальних вихователів, викладачів тощо. Таким чином, щорічна кількість випускників обмежена і тому обмежена кількість спеціальних педагогів та фахівців (Education in the People's Republic of China).

В даний час найбільш актуальною проблемою, що стоїть перед системою спеціальної освіти КНР, є брак кваліфікованих викладачів-фахівців, який призвів до певного уповільнення освітнього розвитку. Цілком очевидно, що особи, які отримали вищу освіту, є більш кваліфікованими, ніж ті, що закінчили середні професійні навчальні заклади, а також ніж ті, хто здійснив перехід від звичайного навчання до спеціальної освіти.

Для підвищення якості освіти спеціальних педагогів заходи з підвищення кваліфікації є критично важливими, оскільки надають спеціалістам цієї галузі гарну можливість навчання, спілкування і обміну досвідом з метою покращення навичок, поновлення знань, інформованості щодо нових шляхів розвитку спеціальної освіти. Крім того, низка спеціальних установ та навчальних закладів можуть запропонувати спеціальні курси підвищення кваліфікації. Зокрема, Академія обдарованої дитини м. Гонконг одним із основних своїх завдань виділяє сприяння професійному розвитку вчителів та шкільної адміністрації у галузі виявлення та підтримки обдарованих учнів і студентів у шкільних умовах.

Щоб досягти своєї мети, Академія та Відділ освіти Гонконгу спільно заснували нову «Програму професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми» в лютому 2012 року. На сьогоднішній день Академія продовжує проводити заходи, спрямовані на всебічну підтримку та навчання спеціальних вчителів, викладачів та представників шкільної адміністрації, що охоплюють широке коло питань у галузі задоволення потреб дітей із видатними здібностями.

Академія обдарованої дитини Гонконгу також пропонує курси різних рівнів для керівників, заступників директорів, керівників навчальних програм, викладачів і делегованих професійних співробітників, а також проводить тематичні семінари або брифінги. Під час проведення вищезазначених заходів розглядаються наступні теми: «Стратегії навчання та викладання обдарованим учням у звичайному класі (диференційоване навчання обдарованих учнів)», «Розвиток видатних навичок мислення обдарованих учнів», «Впровадження творчості до повсякденних занять», «Освіта для обдарованих. Навчальний план / Планування за програмами», «Емоційний розвиток обдарованих учнів», «Мотивація обдарованих учнів» тощо. Ці тематичні освітні заходи призначені, в першу чергу, для практикуючих педагогів, тим не менш, заяви на участь приймаються і від

майбутніх вчителів, стажистів педагогів-психологів і практикантів соціальних працівників у разі наявності вільних місць (The Hong Kong Academy for Gifted Education).

Асоціація Азіатсько-Тихоокеанського регіону з питань обдарованості проводить тематичні конференції, у яких можуть взяти участь педагогічні співробітники усіх рівнів. Азіатсько-тихоокеанська конференція з питань обдарованості (APCG) проводиться раз на два роки, з метою стимулювання і розвитку освіти для обдарованих / талановитих дітей в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Конференції проводилися в Манілі (1990), Тайбеї (1992), Сеулі (1994), Джакарті (1996), Нью-Делі (1998), Пекіні (2000), Бангкоку (2002), Теджоні (2004), Тайбеї (2006), Сінгапурі (2008), Сіднеї (2010), Дубаї (2012), Пекіні (2014). Тематика зустрічей включає наступні: «Виховання талантів, зростаючий потенціал», «Мисли розумно: Ефективне партнерство для розвитку талантів», «Виховання талантів для світової спільноти», «Зростемо обдарованих і талановитих», «Обдаровані діти та молодь сьогодні» тощо.

Міжнародна конференція з питань розвитку та вдосконалення талантів (IRATDE) проходить раз на два роки з метою обговорення передового досвіду в різних галузях, інновацій та винаходів. Перша конференція відбулася в період з 30 жовтня по 2 листопада 2009 у Сіані (Китай). Друга конференція проводилася з 19 квітня по 22 квітня 2012 року в Пекіні (Китай). До основних організаторів конференції увійшли Інститут психології Академії наук Китаю; Китайське психологічне товариство; Міжнародна асоціація досліджень і розвитку талантів та майстерності (IRATDE); Центр міжнародного наукового обміну Академії наук Китаю.

Метою проведення зазначеного заходу є дослідження широкого кола питань стосовно навчання і розвитку освіти талановитих особистостей, їх видатних здібностей; виявлення ключових моментів і питань, а також політики в галузі надання освіти обдарованим дітям; ефективне прискорення навчання обдарованих дітей у Китаї; забезпечення наукової основи для вирощування високоякісних талановитих людей. Теми конференцій включають: «Характеристики пізнання, особистості і соціального розвитку видатних талантів», «Навчальна програма призначена для розвитку талантів та майстерності», «Сімейні фактори, що впливають на утворення талановитих людей», «Підготовка вчителів для інноваційної освіти» (Chinese Academy of Sciences).

У 2002 році під час проведення наукового експерименту в КНР було визначено 25 важливих характеристик і 14 компетенцій вчителів обдарованих учнів. Хоча всі 39 характеристик і компетенцій були схвалені та затверджені, найбільш важливими характеристиками визначаються ті,

що класифікуються як філософські ідеали, а потім ті, що пов'язані з професійною схильністю. Особисті якості були оцінені як менш важливі.

Компетенції, які включають специфічні навички, пов'язані з виявленням, навчанням і консультуванням обдарованих учнів, також мають істотне значення. Таким чином, вибір викладачів для обдарованих учнів може відбуватися згідно з бажаними характеристиками для задоволення потреб талановитих дітей. Результати проведеного у Гонконгу дослідження, у якому взяли участь 50 учителів, показали, що у програмах підготовки вчителів не слід нехтувати філософськими, професійними й особистісними характеристиками, що сприяють ефективності навчання дітей із високими здібностями.

Вважається, що програми підготовки вчителів для викладачів обдарованих учнів у Гонконзі та інших містах КНР могли б отримати користь від інтеграції китайської думки із західними емпіричними обґрунтованими висновками щодо характеристик та компетенцій вчителів обдарованих учнів (Chan, 2001).

Обдаровані і талановиті діти мають певні соціально-емоційні потреби та необхідність у спеціальному навчанні, вимагають диференційованого навчального плану разом із оптимальними умовами навчання. Так, викладачі мають величезний вплив на формування середовища навчання, і відіграють вирішальну роль у досягненні успіху програм навчання обдарованих. Характеристики, навички, знання та відповідна підготовка вчителів, які реалізують програми для обдарованих, мають відповідати інтересам всіх талановитих учасників програм. Таким чином, якісна реалізація спеціальних програм та планів цілком залежить від підтримки вчителів, їх підготовки до викладання обдарованим учням (Guo, 2000).

Спираючись на проведені дослідження у галузі ефективності підготовки педагогічного персоналу у західних країнах, педагоги КНР затвердили список важливих характеристик і компетенцій вчителів, що працюють із обдарованими учнями.

Ці характеристики включають в себе високі розумові здібності, орієнтованість на досягненні успіху, ерудиція і гнучкість; наявність культурних та інтелектуальних інтересів; повага до індивідуальних відмінностей; здатність знайти спільну мову із обдарованими особистостями. Крім того, було визнано, що під час спеціальної підготовки вчителів варто зосередити увагу на розвитку знань та вмінь, ніж на особистісних рисах.

Визначені компетенції включають знання у галузі педагогічної теорії, навички вирішення проблем і творчі здібності; взаємодія з учнями;

використання відповідних мотиваційних методів; здійснення діяльності щодо спрямування та орієнтування; сприяння ініціативним дослідженням. Тим не менш, загальновідомо, що компетенції, необхідні для викладання дисциплін у деяких конкретних областях, наприклад, природничих наук і математики, можуть дуже відрізнятися від тих, які необхідні для навчання дітей творчого спрямування, наприклад мистецтва та музики (Chan, 2001).

Ще у китайській педагогічній літературі можна знайти деякі відомості про характеристики або компетенції вчителів обдарованих учнів, що спираються на китайський класичний текст Сюе-дзи (Довідник з навчання), який був написаний одним або декількома учнями Конфуція близько 2000 років тому. Тут зазначені тільки загальні принципи і методи ефективного навчання. Передбачалося, що вчений або фахівець у певній галузі знань може стати вчителем, коли його було запрошено учнями в якості наставника або зразка для наслідування. Стати вченим або експертом можна було лише протягом усього життя, адже процес самовдосконалення і саморозвитку постійно триває. Таким чином, це перевірене часом осмислення педагогічної науки вважається невід'ємною частиною становлення фахівця, наставника і вчителя (Pang, 2006).

На думку вчених, на сучасному етапі розвитку освіти у КНР можуть застосовуватися багато з принципів і методів, що згадуються у стародавньому китайському тексті, але необхідно проявляти обережність, оскільки вчений не обов'язково має бути добрим чи хорошим учителем. Крім того, найважливішою вимогою дійсно має залишатися процес самовдосконалення та саморозвитку протягом усього життя. Підготовка вчителя розглядається як необхідна умова створення позитивного середовища для навчання та викладання учням із різними здібностями та особливими освітніми потребами.

В даний час, педагогічна освіта у Китаї забезпечується університетами та педагогічними коледжами. У цих навчальних закладах під час навчання підкреслюються педагогічні стратегії і методи, пов'язані з викладанням дисциплін в конкретних академічних областях, таких як математика, природничі науки, і мистецтво (Education in the People's Republic of China).

Згідно з потребами спеціальної освіти, підготовка педагогічного персоналу в основному зводилася до викладання конкретним групам населення, таким як учні із порушеннями зору та слуху, розумовими вадами та зниженою здатністю до навчання. На даному етапі розвитку суспільства, разом із зростанням інформованості громадськості щодо спеціальних потреб обдарованих і талановитих дітей, а також із швидким розповсюдженням програм для цієї конкретної групи населення,

очікуються відповідні зміни у процесі підготовки вчителів і надання освіти майбутнім викладачам.

Отже, програми підготовки вчителів повинні зосередитися на підготовці висококваліфікованих педагогів для обдарованих учнів. У той час, як засновники спеціальних програм для талановитих і обдарованих можуть вибрати вчителів, спираючись на список важливих характеристик, огляд китайської класичної літератури припускає, що при відборі вчителів до участі у навчальних програмах і програмах підготовки викладачів, не слід нехтувати вихованням філософських ідеалів, професійних схильностей і розвитком особистісних якостей, що сприяють ефективності освіти обдарованих дітей. Таким чином, спеціальні навички та компетенції, спрямовані, зокрема, на виявлення, навчання та консультування учнів із видатними здібностями, здобули додаткових пріоритетів (Pang, 2006).

Необхідні для вчителів обдарованих учнів компетенції мають охоплювати ефективні підходи до різних видів обдарованості і індивідуальних особливостей дітей (наприклад, дітей, що зростають у несприятливих умовах, невстигаючих учнів, або осіб із креативним типом мислення), оскільки лише деякі програми розроблені з метою спеціалізації на конкретних підгрупах, бо, як правило, в більшості програмах представлені різні підгрупи. Тим не менш, є винятки, такі як задоволення специфічних потреб обдарованих і талановитих дітей у галузі образотворчого і виконавського мистецтва. В цьому випадку, вчителі повинні бути не тільки в курсі потреб окремих учнів, але й мати можливості для задоволення цих потреб (Chan, 2001).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вивчення проблеми дитячої обдарованості в Китаї протягом багатьох років пройшло декілька етапів і має своє продовження на даний час. Набутий досвід систематизувався, визначивши основні засади роботи з обдарованими дітьми. Результатом цього є загальновідомий суспільний та економічний прогрес китайської держави, що з кожним роком набуває подальшого прискорення.

Підготовка спеціальних вчителів до роботи з обдарованими дітьми у КНР, головним чином, спирається на досвід інших країн у поєднанні із китайською традицією, культурою та філософією. Нажаль, спеціальну підготовку здобуває невелика частина педагогів Китаю, в основному, педагоги беруть участь у конференціях, семінарах та заходах, присвячених питанням обдарованості.

Література

1. Chan D. Characteristics and Competencies of Teachers of Gifted Learners: The Hong Kong Teacher Perspective. Hong Kong: Chinese University Press, 2001. Pp. 197-202
2. Chinese Academy of Sciences. Natural Science Foundation of China, Institute of Psychology, CAS. URL: <http://english.psych.cas.cn/au/> (дата звернення: 20.09.2020)
3. Education in the People's Republic of China: електронна енциклопедія. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_China#Teachers (дата звернення: 15.09.2020)
4. The Hong Kong Academy for Gifted Education. URL: <http://ge.hkage.org.hk/en/> (дата звернення: 16.09.2020)
5. Pang Y., Richey D. The development of special education in China. *International journal of special education*. 2006. № 21(1). - 2006. URL: <http://www.internationaljournalofspecialeducation.com/articles.cfm?y=2006&v=21&n=1> (дата звернення: 15.09.2020)
6. 郭靜姿。談資優學生的特殊適應問題輔導。資優教育季刊，2000. 6. 1-6 頁。

References

1. Chan D. (2001). Characteristics and Competencies of Teachers of Gifted Learners, *The Hong Kong Teacher Perspective*. (pp. 197-202) Hong Kong: Chinese University Press (eng).
2. Chinese Academy of Sciences. Natural Science Foundation of China, Institute of Psychology, CAS. Retrieved from <http://english.psych.cas.cn/au/> (date of appeal: 20.09.2020) (eng).
3. *Education in the People's Republic of China*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_China#Teachers (date of appeal: 15.09.2020) (eng).
4. The Hong Kong Academy for Gifted Education. Retrieved from <http://ge.hkage.org.hk/en/> (date of appeal: 16.09.2020) (eng).
5. Pang, Y., & Richey, D. (2006) The development of special education in China. *International journal of special education*, 21 (1). Retrieved from <http://www.internationaljournalofspecialeducation.com/articles.cfm?y=2006&v=21&n=1> (date of appeal: 15.09.2020) (eng).
6. Guo Jingzi.(2000, liu yue). Tanzi you xuesheng de teshu shiying wenti fudao. *Zi you jiaoyu jikan*.1-6 ye (ch) [Го Цзіньцзи. (2000, червень) Дослідження спеціального консультування з проблем адаптації обдарованих учнів. Щоквартальне видання освіти обдарованих дітей. 1-6] (chinese).